

شرح دعای چہلم صحیفہ سجادیہ

مرگ – یاد مرگ – خبر مرگ

نویسنده: فاطمہ پورشفیع

کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث

تابستان ۹۷

وَ كَانَ مِنْ دُعَائِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا نُعِيَ إِلَيْهِ مَيِّتٌ، أَوْ ذَكَرَ الْمَوْتَ

یاد مرگ- و خبر مرگ

امام صادق(ع) فرمود: شایسته است که صاحبان عزا برادران دینی میّت را از مرگ او با خبر سازند ، تا در تشیع جنازه حاضر شوند و بر او نماز خوانند و بدین ترتیب ، هم برای آنان اجری حاصل شود و هم برای میّت استغفار به عمل آید.(علل الشرایع ۱/۳۰۱)

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ اكْفِنَا طَوْلَ الْأَمَلِ،

با درود بر محمد و آل او، امام دعا را با صلوات شروع می کند، "ما را از آرزوهای طولانی بی نیاز کن."

بدان که انسان از این که در او قوایی سپرده شده است از خیرات و شرارت ولی برای اصلاح امور، در مقابل این فرد، ملک الموت را قرار داده است. پس خیر و شر و ملک الموت ؛ چگونه محاسبه می شود؟

انسان محال است که بی خیال آرزو باشد و الا انسان نیست پس لابد در او امید و آرزو است لکن طول آرزو برای او آفت است ، خرید خانه و تغییر دکوراسیون و خرید البسه و غیره مایحتاج انسان را تامین می کند لکن اینها آرزوهای طولانی نیست و رفع نیاز است. آرزوهای طولانی آنگونه است که انسان تمام افکار و رفتار و کردارش مختص دنیا باشد و از یاد خدا و آخرت غافل و دور ماند.

انسان باید سعی نماید نفس خود را چنان تکامل بخشد که فعل او با قول او موافق باشد نه این که قول او قول زهاد و عمل او عمل ابناء دنیا باشد و هچکدام از قول و فعل مطابق یکدیگر نباشد. و تنظیم کننده این امور فقط یاد مرگ است !

وَ قَصْرُهُ عَنَّا بِصِدْقِ الْعَمَلِ

آرزو را بر ما کوتاه کن؛ با انجام عمل صحیح و درست.

حَتَّى لَا نُؤَمَّلَ اسْتِثْمَامَ سَاعَةٍ بَعْدَ سَاعَةٍ،

تا اینکه زمان را در پس زمان دیگر آرزو نکنیم.(گذشت زمان را با غفلت از دست ندهیم)

حضرت صادق (ع) فرمود: خاطر آوردن مرگ می میراند شهوات نفس را و قطع می نماید محل روئیدن غفلت را، و قوت می دهد قلب را به وعده های خدا، و طبع را رقیق می نماید و می شکند نشانه های قوای نفسانی را و خاموش می کند آتش حرص را، و دنیا را در نظر او حقیر و ذلیل نماید این است معنی آن چه پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم فرموده است:

فکر کردن ساعتی بهتر است از عبادت یک سال زیرا که بخاطر آوردن مرگ، باز نماید طناب و ریسمانهای دنیا را، و محکم نماید طناب و ریسمان های آخرت را. (سایت غدیر)

وَ لَا اسْتِيفَاءَ يَوْمٍ بَعْدَ يَوْمٍ،

و آرزو نکنیم دریافتن روزی را پس از روزی

حضرت نوح علیه السلام دو هزار و چند صد سال زندگی نمود خانه بنا ننمود، چون صبح می شد، می گفت امید ندارم که داخل در شب شوم و چون داخل در شب می شد، می فرمود: امید ندارم که صبح نمایم.

وَ لَا اتِّصَالَ نَفْسٍ بِنَفْسٍ،

و رفتن روح را به جوار ارواح آرزو نکنیم.

وَ لَا لُحُوقَ قَدَمٍ بِقَدَمٍ

و گامی را در پی گامی آرزو نکنیم.

وَ سَلَّمْنَا مِنْ غُرُورِهِ،

بار الها، ما را از فریب آرزو سالم بدار. فریب دنیا که فریب آرزوها را بدنبال دارد بسیار هلاک کننده است. دنیا مثلش آب دریاست که هرچه از آن بخوری نه تنها عطش بر طرف نخواهد شد بلکه انسان را به هلاکت می رساند. آرزو خوب است ولی در جهت اعتدال آن ؛ نه افراط و نه تفریط که پسندیده نیست.

وَ آمِنَّا مِنْ شُرُورِهِ،

و ما را از آرزوهای بد و شر ایمن ساز. اینجا نکته مهمی است و آن زینت دادن دنیا از طرف شیطان است ، که آفتهای بسیاری را بدنبال دارد.

وَ أَنْصِبِ الْمَوْتَ بَيْنَ أَيْدِينَا نَصْبًا،

و مرگ را نصب العین ما قرار بده.

یاد مرگ دلها را آرام می کند. یاد مرگ طغیانها را سرکوب می نماید. یاد مرگ خشوع و خضوع را در انسان به ودیعه می سپارد. یاد مرگ طاعت و بندگی را خالصانه می کند. یاد مرگ استرس و دلهره و افسردگی را از انسان دور می سازد. یاد مرگ زیبایی را در طاعت و بندگی و بندگی را در انجام کارهای عام المنفعه و رفع مشکلات مردمی می داند. یاد مرگ رغبت را به دنیا کم می کند.

وَ لَا تَجْعَلْ ذِكْرَنَا لَهُ غِبًّا

بار الها، یاد مرگ را از ذهن ما مبر و آن تفکر را پایانی در هر کاری قرار نده.

در حالیکه انسان به یاد مرگ است، پایان هر کاری را تمام شده نبیند.

فِرَازِ دَوْمٍ:

وَ اجْعَلْ لَنَا مِنْ صَالِحِ الْأَعْمَالِ عَمَلًا نَسْتَبِطِي مَعَهُ الْمَصِيرَ إِلَيْكَ،

برای ما عمل شایسته ای قرار بده که با این عمل در راه بازگشت بسوی تو شتاب نداشته باشیم.

پیامبر(ص) فرمود: آرزوی مرگ نکنید. چون با مرگ رشته عمل قطع می شود و انسان باز نمی گردد

تا بدیهایش را جبران کند. (کنز العمال ۴۳۱۵۵-۴۲۱۴۷-۴۲۱۴۹-۴۲۱۵۳)

وَ نَحْرِصُ لَهُ عَلَى وَشِكِّ اللَّحَاقِ بِكَ

حریص باشیم برای رسیدن مرگ و شتاب داشته باشیم در بازگشت بسوی تو.

مرگ؛ تو را شتابان تعقیب می کند پس غافل نباش (امام علی(ع) - غررالحکم ۳۸۱)

حَتَّى يَكُونَ الْمَوْتُ مَأْنَسَنَا الَّذِي نَأْتِسُ بِهِ، وَ مَأْلَفَنَا الَّذِي نَشْتَقُّ إِلَيْهِ، وَ حَامَتَنَا الَّتِي نُحِبُّ

الدُّنُوَّ مِنْهَا

تا اینکه مرگ برای ما آرامگاهی باشد برای انس، آنچنان انسی که الفت ایجاد کند و ما را مشتاق به خود

نماید. چنان خویش و حامی که نزدیک شدن به آن را دوست بداریم.

پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم فرموده است:

کسی که دوست دارد لقای خدا را، خدا نیز او را دوست دارد، و کسی که بد دارد لقای خدا را، خدا نیز بد دارد.

امام صادق(ع) فرمود: مردی نزد ابوذر آمد و گفت: ای ابوذر از چه روست که ما مرگ را ناخوش می داریم؟ پاسخ داد: چون شما دنیا را آباد کرده اید و آخرت را ویران و از این رو خوش ندارید که از آبادی به ویرانه منتقل شوید. (الکافی ۲/۴۵۸/۲)

فَإِذَا أُوْرِدَتْهُ عَلَيْنَا وَ أَنْزَلْتَهُ بِنَا

پس زمانیکه مرگ ما فرا رسد ، تو آنرا بر ما فرو بفرست.

فَأَسْعِدْنَا بِهِ زَائِرًا،

پس ما را نیکبخت ساز از زیارتش.

وَ آئِسْنَا بِهِ قَادِمًا،

وقتی مرگ در برابر ما قرار گرفت ، انس با آن داشته باشیم.

وَ لَا تُشَقِّنَا بِضِيَافَتِهِ،

با دیدن مرگ، ما را بدبخت نکن، تا این ضیافت به نیکویی انجام گیرد.(ضیافت الهی با اعتقاد و یقین از دنیا رفتن است)

وَ لَا تُخْرِزْنَا بِزِيَارَتِهِ،

در برابر مرگ ما را خوار نکن .(کم نیاوریم- شرمنده اعمال نباشیم)

وَ اجْعَلْهُ بَابًا مِنْ أَبْوَابِ مَغْفِرَتِكَ،

بار الها،خدایا مرگ را دری از درهای آمرزش خودت قرار بده.(مرگ کفاره گناهان است)

وَ مِفْتَاحًا مِنْ مَفَاتِيحِ رَحْمَتِكَ

بار الها، مرگ را کلیدی گشاینده از کلید رحمت‌هایت قرار بده. (کلید رحمت الهی لا اله الا الله گفتن و شهادتین است که بر زبان جاری می شود.)

فراز سوم:

أَمِنَّا مُهْتَدِينَ غَيْرَ ضَالِّينَ،

ما را به گونه ای بمیران که در راه هدایت شدگان باشیم نه در راه گمراهان. (نور یا ظلمت دو دریچه است یا بسوی سعادت برزخی و اخروی یا بسوی مشقت برزخی و اخروی- بستگی به نوع زندگی در دنیا دارد)

طَائِعِينَ غَيْرَ مُسْتَكْرِهِينَ،

در هنگام مرگ ما را جزء مطیعان خود قرار بده، که نسبت به امر و نهی تودر دنیا مُکره نبوده است.

تَائِبِينَ غَيْرَ عَاصِينَ وَ لَا مُصِرِّينَ،

به گونه ای ما را بمیران ،که توبه کننده ایم نه آنکه نافرمان و اصرار بر گناه داشته باشیم، و لحظات مرگ هم بینا نشده باشیم .

يَا ضَامِنَ جَزَاءِ الْمُحْسِنِينَ، وَ مُسْتَصْلِحَ عَمَلِ الْمُفْسِدِينَ

ای کسی که پاداش را برای نیکوکاران ضمانت می کنی و اصلاح کننده عمل فاسقان و بدکاران هستی. ما را ضامن باش.

شرح روایتی از مرگ حضرت موسی (ع):

در امالی صدوق مذکور است؛

از جعفر بن محمد علیه السلام در وفات موسی بن عمران علیه السلام فرمود:

بعد از این که اجل او به سر آمده بود و ملک الموت نزد او آمد و عرض نمود:

ملک الموت هستم:

فرمود: چه حاجت است تو را؟

عرض نمود: آمده ام قبض روح شما نمایم.

موسی علیه السلام فرمود: از کجا و از کدام مکان قبض روح من می نمایی؟

عرض کرد: از دهان تو

موسی فرمود: چه گونه خواهد شد این و حال آن که با دهان با خدای عزوجل سخن گفته ام؟

عرض نمود: پس از دست تو!

فرمود: چگونه چنین شود و حال آن که با دست خود تورات را حمل نمودم؟

عرض نمود: از پای تو!

فرمود: چگونه چنین شود و حال آن که با پای خود به کوه طور از برای مناجات رفته ام؟

عرض نمود: از دو چشم تو!

فرمود: چگونه چنین شود و حال آن که آن لا یزال امیدش به خدا کشیده است؟

عرض نمود: از دو گوش تو!

فرمود: چگونه چنین شود و حال آن که با آن دو گوش کلام خدای عز و جل شنیده ام؟

امام علیه السلام فرمود: پس خدای عزوجل وحی فرستاد به سوی ملک الموت که قبض روح او ننما تا

این که او اراده مردن نماید ملک الموت مراجعت نمود پس موسی علیه السلام در میان قوم خود مکث

نمود به مقداری که خدا خواست پس یوشع بن نون را طلب نمود و او را وصی خود نمود و امر نمود به

او که کتمان امر او نماید و بعد از خود دیگری قایم به امر ننماید موسی از قوم خود خارج و غایب شد

پس در حالت غیبت خود مرور نمود به مردی که حفر قبر می نمود پس موسی به او فرمود: آیا میل

داری که اعانت نمایم در حفر قبر؟

عرض کرد: بلی

پس موسی اعانت او نمود و قبر را درست نمود و لحد او را تسویه نمود.

پس موسی در قبر خوابید که ملاحظه نماید که چگونه است پس خدای عز و جل پرده از پیش روی او

برداشت پس مکان خود را در بهشت دید.

عرض نمود: ای خدای من، روح مرا به جانب خود ببر پس ملک الموت قبض روح او نمود در آن مکان

و او را در آن مکان دفن نمودند و قبر او را مسطح نمود و آن کسی که حفر قبر می نمود ملکی بود به

صورت انسان.

ادب برخورد با مردگان از مفاتیح الحیة (استاد جوادی آملی):

- رو به قبله کردن محتضر-امام علی(ع) فرمود: رسول خدا(ص) بر مردی از فرزندان عبدالمطلب وارد شد که در حال جان دادن بود و او را به سویی جز قبله قرار داده بودند . پیامبر(ص) فرمود: او را رو به قبله کنید ، زیرا در این صورت فرشتگان به وی روی می آورند و خدا هم به وی رو می کند و اینگونه خواهد بود تا جان سپارد.(الفقیه ج ۱ ص ۱۳۳)
- تلقین شهادت- رسول خدا(ص) فرمود: سوگند به آن که جانم به دست اوست مشاهده فرشته مرگ از هزار ضربه شمشیر دشوارتر است. سوگند به آن که جانم به دست اوست جان آدمی ستانده نمی شود تا اینکه تمام رگهایش بر اثر مشاهده فرشته مرگ به درد آید.(کنز العمال ج ۱۵ ص ۵۰۶)
- **پس از مردن- اعلان مرگ مؤمن – غسل میت-** (پاداش غسل دادن میت؛ پاک شدن از گناهان همانند روزی که از مادر زاده شده است.)- **کفن کردن میت – تشییع جنازه ؛** امام صادق(ع) فرمود : پیشاپیش جنازه مسلمان مؤمن حرکت کن و جلوی جنازه کافر حرکت نکن زیرا جلوی جنازه مسلمان فرشتگان اند که وی را شتابان به سوی بهشت می برند.و پیشاپیش جنازه کافر فرشتگانی هستند که شتابان وی را به سوی آتش می برند.(الکافی ج ۳ ص ۱۶۹)
- **پیامد خنده در تشییع جنازه** (امام علی (ع) فرمود: هر کس بر جنازه ای بخندد خداوند روز قیامت وی را در برابر همگان خوار کند و دعایش مستجاب نشود.(ارشاد القلوب ص ۱۷۵)
- **پاداش نماز بر میت:** امام صادق(ع) فرمود: هر گاه مؤمنی بمیرد و چهل مؤمن بر جنازه اش حاضر شوند و در نماز بگویند، " اللهم انا لا نعلم منه الا خيرا و أنت أعلم به منا" خدایا ما از او جزء خیر نمی دانیم و تو از ما به وی آگاه تری.خدا می فرماید: من گواهی شما را بر او پذیرفتم و آنچه را که من از او می دانم و شما نمی دانید بخشودم.(الفقیه ج ۱ ص ۱۶۵)
- **دفن میت:** امام علی (ع) فرمود: هر کس جنازه ای را (تا پایان تجهیز) همراهی کند خدا چهار قیراط (هر قیراط به اندازه کوه احد) برای او پاداش می نویسد: یک قیراط برای مشایعت و یک قیراط برای نماز بر آن و یک قیراط برای انتظاری که تا پایان دفن آن می کشد و یک قیراط برای تعزیت.(الفقیه ج ۱ ص ۱۶۱) رسول خدا(ص) فرمود: هر گاه میت در ابتداء روز مرد پیش از ظهر به خاکش بسپارید و هر گاه آخر روز مرد شبانه دفنش کنند. (دعائم الاسلام ج ۱- ص ۲۳۰)

والسلام علی من اتبع الهدی

منابع :

ميزان الحكمة (١٥ ج فارسي)

مفاتيح الحياة – استاد جوادى آملی